

TAMPERE UNIVERSITY PRESS

Monimuotoinen ansiotyö

Näkökulmia monista lähteistä ansaintaan

TOIMITTANEET ANU JÄRVENSIVU & ARJA HAAPAKORPI

Monimuotoinen ansiotyö

Toimittaneet
Anu Järvensivu ja Arja Haapakorpi

Monimuotoinen ansiotyö

Näkökulmia monista lähteistä ansaintaan

Työsuojelurahasto
Arbetskyddsfonden
The Finnish Work Environment Fund

©2022 Tekijät ja Tampere University Press

Teoksen verkkoversio on avoimesti saatavissa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-040-3>
Nimeä-EiKaupallinen-EiMuutoksia 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä (CC BY-NC-ND 4.0)

Kannen suunnittelu
Wille Naukkarinen, Kuuverstas

Typografia ja taitto
Eija Kylmäniemi

ISBN 978-952-359-041-0 (painettu, nid.)
ISBN 978-952-359-040-3 (pdf)

Kustantaja: Tampere University Press, Tampere, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

Esipuhe

Kirja pohjaa Tampereen yliopiston työelämän tutkimuskeskuksen ja Laboren yhteistyössä toteutamaan Monimuotoinen ansiotyö – käytännöt ja yhteiskunnallinen kehys -tutkimushankkeeseen. Tutkimushankkeessa tarkasteltiin vuosina 2019–2021 monitieteisellä otteella monimuotoista ansiotyötä, sen variaatioita eri ammattialoilla ja sitä kehystäviä yhteiskunnallisia ja institutionaalisia rakenteita. Tutkimuksen painopiste oli erityisesti korkeakoulutettujen usean työn tekijöiden työssä.

Hankkeen vastuullisen johtajan Anu Järvensivun ohella kirjaan ovat kirjoittaneet muut tutkimusryhmän jäsenet Arja Haapakorpi, Merja Kauhanen ja Harri Melin. Tutkimushankkeen alkuperäiseen tutkijakokoonpanoon kuului myös sosiaalipolitiikan professori Jouko Nätti. Kunnioitamme syvästi pitkäaikaisen kollegamme ja ystävämme muistoa.

Hankkeen ohjausryhmään osallistuivat alkuvaiheessa seuraavat tahot: Kati Iharanta (Turva), Suvi-Anne Siimes (TELA), Lotta Savinko (Akava), Salla Luomanmäki (Akavan Erityisalat), Martti Kivioja (Tekniikan Akateemiset), Anu Suoranta (Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto), Juha Oksanen (Suomen Ekonomit), Simon Hulden (Journalistiliitto), Simo Pöyhönen (Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut YKA). Hankkeen kuluessa osa ohjausryhmän jäsenistä vaihtui tehtävien muututtua.

Kiitämme ohjausryhmäläisiä aktiivisista keskusteluista, hankkeen edistämisestä ja työpajoihin osallistumisesta. Erityisesti kiitämme Anu Tuovista (Akava) monissa tarpeellisissa järjestelyissä auttamisesta. Salla Luomanmäkeä kiitämme erityisesti tuesta valmistellessamme hakemusta. Lisäksi kiitämme kaikkia tutkimusaineistojen muodostumiseen myötävaikuttaneita, mukaan lukien pro gradu -tutkielmansa kautta yhteistyötä tehnyttä Iina Repoa. Erityiskiitos kuuluu tutkimushaastattelu-chatbotin rakentamiseen osallistuneelle Marja Vilukselalle. Kumppaniliittoja ja Työsuojelurahastoa kiitämme tutkimustyöllemme välttämättömän rahoituksen myöntämisestä. Kiitämme myös kahta vertaisarvioijaa hyvistä ja huolellisista kommenteista käsikirjoituksen parantamiseksi. Lämmin kiitos myös kaikille työyhteisöillemme eri organisaatioissa.

Tampereella 15.8.2022

Anu Järvensivu ja Arja Haapakorpi

Sisällys

1	Mitä tarkoittaa ansainnan koostaminen useasta lähteestä? <i>Arja Haapakorpi, Anu Järvensivu, Merja Kauhanen ja Harri Melin</i>	9
2	Työn muuttuvat maailmat <i>Harri Melin</i>	18
3	Monimuotoisen ansiotyön tekeminen rekisteriaineistojen valossa <i>Merja Kauhanen</i>	41
4	Jälkiteollinen yhteiskunta ja monista lähteistä ansainta Tehtävähdistelmät ja tausta erilaisissa ammattiryhmissä <i>Arja Haapakorpi</i>	72
5	Kaaosteoreettinen kuva usean työn tekemisestä <i>Anu Järvensivu</i>	117
6	Monista lähteistä ansainta, muuttuva työelämä ja yhteiskuntapolitiikan haasteet <i>Arja Haapakorpi, Anu Järvensivu, Merja Kauhanen ja Harri Melin</i>	150
	Liite: Chattibotti tutkimushaastattelijana <i>Anu Järvensivu</i>	161
	Kirjoittajat	177

1

Mitä tarkoittaa ansainnan koostaminen useasta lähteestä?

Arja Haapakorpi, Anu Järvensivu,
Merja Kauhanen ja Harri Melin

Tässä kirjassa käsittelemme heikosti tunnettua ja kansainvälisestikin vähäisesti tutkittua työn tekemisen tapaa, jossa toimeentuloa koostetaan useista eri lähteistä. Monesta lähteestä tapahtuvan toimeentulon hankkimisen yleistymisen taustalla on työmarkkinoiden muutos, jonka myötä työn tekemisen mallit moninaistuvat verrattuna perinteiseen palkkatyöhön eli pitkäkestoiisiin toistaiseksi voimassa oleviin kokoaikaisiin työsuhteisiin tai yrittämiseen. Monimuotoinen työnteon tapa ei kuitenkaan ole uusi, sillä sata vuotta sitten ansainnanyhdistäjiä ja usean työn tekijöitä lienee ollut enemmistö kaikista maamme ammatissa toimineista. Tästä huolimatta käsillä oleva kirja on ensimmäinen aihepiiriä käsittelevä suomalainen tutkimus, sillä vahvasti työmarkkinoita hallinnut perinteinen palkkatyö ja yhden työsuhteen malli on aiempina vuosikymmeninä vanginnut tutkijoiden huomion.

Aikaisempi kansainvälinen tutkimus monista lähteistä ansainnasta rajoittuu kapeisiin näkökulmiin. Se kohdistuu useimmiten varsin spesifeihin ammattialoihin tai kansantaloustieteen näkökulmiin sekä asetelmiin, joissa lähtökohtaisesti oletetaan ihmisellä olevan varsinainen päätyö, jonka oheen hän mahdollisesti ottaa (yhden) sivutyön. Tutkimuksia onkin tehty paljon juuri sivutyön tai toisen työn ottamisen motiiveista. Käsillä olevaa tutkimusta voidaankin pitää uutena työelämäntutkimuksen avauksena, joka todennäköisesti – ja toivottavasti – johtaa moniin uusiin monimuotoista työtä ja monimuotoisia työuria käsitteleviin tutkimuksiin.

Usean työn tekeminen liittyy työelämän muutoksiin sekä keskusteluihin työelämän muuttamisesta epävarmemmaksi ja työurien silppuisemmiksi. Työsuhteiden muutosta selitetään useilla teoreettisilla lähestymistavoilla, joista yksi yleisimmistä selitysmalleista lienee uusliberalismi globaalistuvine työmarkkinoineen ja työmarkkinoiden sääntelyn purkamisineen. Työelämän

sisällöllistä ja rakenteellista muutosta sekä sen kehyksenä yhteiskunnan muutosta valotetaan jälkiteollisen yhteiskunnan ja jälkifordismin käsitteillä (Vallas 2017; Harvey 2005). Palveluihin siirtyminen teollisesta massatuotannosta, työvoiman ja tuotannon uudet organisoinnin tavat ja teknologian hyödyntäminen ovat jälkiteollisen yhteiskunnan piirteitä, joita yhdistää joustavuus vastattaessa globaalin talouden nopeisiin muutoksiin. Palveluistuminen koskee myös asiantuntijatyötä, mikä heijastuu myös muutoksiin ansiotyön tekemisen malleissa ja erityisesti tässä julkaisussa tarkastelun kohteena olevaan yhdistelmätyöhön.

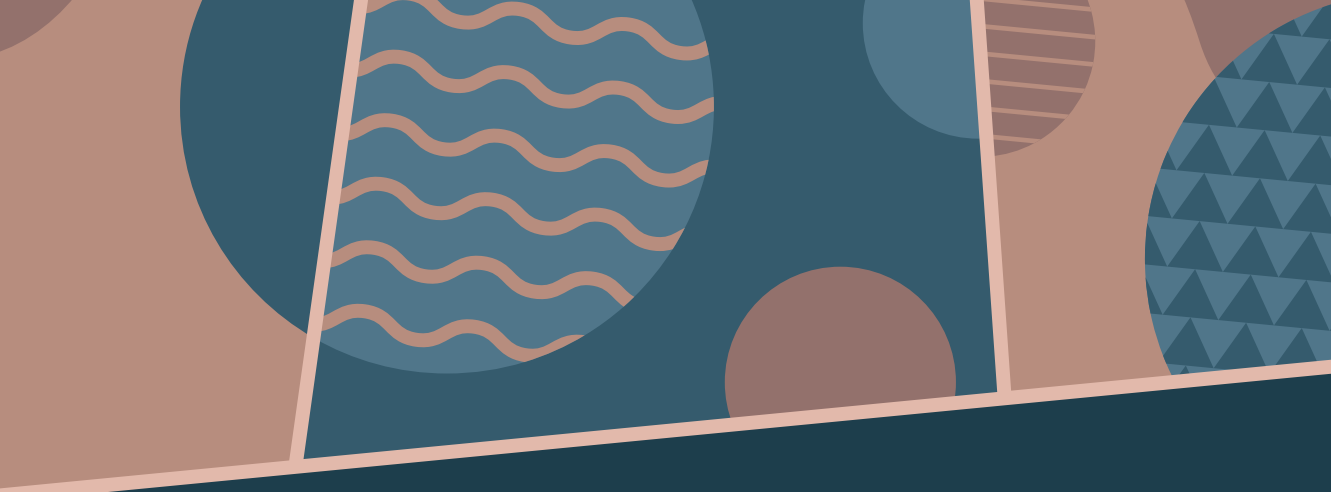
Suomalaisten työmarkkinoiden keskeisiä piirteitä tutkimuksen valossa

Huolimatta epävarmuuden ja silppuisuuden korostamisesta julkisessa keskustelussa suurin osa palkansaajista työskentelee yhä kokoaikaisessa, toistaiseksi voimassa olevassa työsuhteessa. Jatkuva kokoaikatyötä tekevien osuus kaikista palkansaajista oli vuonna 2019 73,1 prosenttia (Tilastokeskus, Työvoimatutkimus 2019a). Muita työsuhteen muotoja on ollut tästä syystä tapana nimittää epätyypillisiksi työsuhteiksi. Epätyypillisiä työsuhteen muotoja ovat esimerkiksi määräaikaiset työsuhteet, osa-aikatyö, vuokratyö ja alustatyöt niiltä osin kuin ne täyttävät työsuhteen kriteerit.

Määräaikaisella sopimuksella työskenteleminen ei ole Suomessa yleistynyt 1990-luvun lopun tasosta. Tilastokeskuksen mukaan määräaikaisten työsuhteiden osuus on päinvastoin laskenut verrattuna vuoteen 1998, jolloin naisista noin 20 prosenttia ja miehistä noin 15 prosenttia työskenteli määräaikaisella sopimuksella. Vuonna 2014 vastaavat osuudet olivat naisista 19 prosenttia ja miehistä 13 prosenttia. Vuoden 2021 kolmella ensimmäisellä neljänneksellä määräaikaisessa työsuhteessa työskenteli keskimäärin 18,7 prosenttia naisista ja 14 prosenttia miehistä (Tilastokeskus, Työvoimatutkimus 2019a). Sen sijaan osa-aikatyön tekeminen on yleistynyt, mikä kuitenkin vaihtelee toimialoittain. Osa-aikatyö kuten määräaikaiset sopimuksetkin ovat selvästi yleisempiä naispalkansaajilla. (Tieto & Trendit 30.10.2018).

Vuokratyö puolestaan on muodostunut pysyväksi, vaikkakin suhteellisen pieneksi osaksi Suomen työmarkkinoita. Vuoden 2019 Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan vuokratyötä teki keskimäärin 46 000 palkansaajaa, ts. noin kaksi prosenttia palkansaajista. Eniten vuokratyöntekijöitä oli tukku- ja vähittäiskaupassa, teollisuudessa, rakentamisessa sekä majointus- ja ravitsemistoiminnassa. Toisaalta, jos tilannetta katsoo niiden toimialojen arjesta, joissa vuokratyötä teetetään usein, kuva voi näyttää toisenlaiselta, ja vuokratyö on enemmän sääntö kuin poikkeus. Vuokratyössä on itsensä työllistämiseen ja yrittäjämäiseen työhön liittyviä piirteitä siinä mielessä, että työtä tekevän vastuut ja vapaudet oman työnsä järjestämisen ja aikatauluttamisen suhteen ovat tyypillistä palkkatyötä suurempia. Vuokratyötä tekevä saattaa myös olla samanaikaisesti usean vuokratyöyrityksen listoilla, joten hänkin saattaa tehdä useaa työtä.

Vielä enemmän palkkatyön ja yrittäjyyden rajamailla toimitaan alustataloudessa ja jakamistaloudessa, joiden välinen suhdekin on oma problematiikkansa, johon tässä ei mennä. Alustatalouden keskiössä on yleensä digitaalinen alusta, jonka kautta palvelun tarjoaja ja käyttäjä löytävät toisensa. Jakamistaloudessa jaettava hyödyke voi olla joko tuote, palvelu, aika tai osaaminen. Ja-

Tässä kokoomateoksessa käsitellään monimuotoista ansiotyötä osana suomalaista työelämää. Teoksen artikkeleissa tätä vähän tutkittua ilmiötä tarkastellaan monipuolisten empiiristen aineistojen kautta. Tilastokeskuksen rekisteriaineiston pohjalta luokitellaan erilaisia tapoja yhdistää työtä. Haastatteluaineistot puolestaan valottavat yhdistelmätyön tekemisen ehtoja. Uudenlaista näkökulmaa edustaa työurien kaaosteoria.

Tutkimustulosten mukaan usean työn tekijäksi päädytään hyvin erilaisia polkuja pitkin. Tehtäväyhdistelmien syntyyn vaikuttavat niin ihmisen elämäntilanne ja kiinnostuksen kohteet kuin pakot ja tarjolla olevat mahdollisuudet. Motiivit voivat paikantua myös ammatillisiin verkostoihin, lähipiiriin tekemiin ratkaisuihin, suoranaisiin sattumiin tai mielijohteisiin.

Teos auttaa ymmärtämään monimuotoisia työnteon tapoja. Samalla se kertoo niistä haasteista, joita useaa työtä tekevät kokevat yrittäessään toimia yksinkertaisempiin työnteon malleihin ja kategorisointeihin perustuvissa kehyksissä. Se on tärkeää luettavaa kaikille työn muutoksesta kiinnostuneille, erityisesti alan tutkijoille, opiskelijoille sekä päätöksentekijöille.

9 789523 590410

 TAMPERE
UNIVERSITY
PRESS

Kannen ulkoasu: Kuuverstas